

ULUSLARARASI SOSYAL ARAŐTIRMALAR DERĐİŐİ THE JOURNAL OF INTERNATIONAL SOCIAL RESEARCH

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi / The Journal of International Social Research
Cilt: 13 Sayı: 74 Yıl: 2020 & Volume: 13 Issue: 74 Year: 2020
www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ NEDENİYLE GENELGEÇERLİĞİNİ YİTİRMEK ÜZERE OLAN ATASÖZLERİ ÜZERİNE *STUDY ON PROVERBS THAT ARE ABOUT TO BECOME UNCONVENTIONAL DUE TO CLIMATE CHANGE*

Ahsen AYAN*
Hande ÜNVER ÖZDOĞAN**

Öz

Küresel ısınma ve buna bağlı olarak gözlenen iklim değişiklikleri etkisini her geçen gün katlayarak arttırmaktadır. Saptanmakta olan meteorolojik ve hidrolojik anomaliler, küresel ısınmanın dünyadaki yaşamı farklı bir forma sürükleyebileceği yönündedir. Asırlar önce doğa olaylarına karşı geliştirilen bilinç ve elde edilen tecrübeler, insanın egemen konuma gelmesine olanak tanımuşken bugün değişen iklim hadiseleri pozisyonunu kaybetmek istemeyecek insan için yeniden çözülmesi ve en kısa sürede adapte olunması gereken bir mevzudur. Etkilerini hemen hemen her alanda ve sektörde hissettirmeye başlayan iklim değişiklikleri, durağan olmayan dil üzerinde de tesirini gösterecektir. Öğretilerin, deneyimlerin, ezberlerin, klişelerin değişmesiyle bunlardan izler taşıyan dil, evrilmeye ihtiyaç duyacaktır. Toplumların duygu, düşünce ve inanç tarzına, davranış biçimlerine, insan ilişkilerine, olaylar karşısında geliştirdiği bilince dair yansımalarının görüldüğü atasözleri ise dil üzerinde küresel ısınmanın etkilerinin izlenebileceği en elverişli kaynaklardır.

Anahtar Kelimeler: Küresel Isınma, İklım Değişikliği, Halk Takvimi, Toplumsal Bilinç, Atasözleri.

Abstract

Global warming and associated climate changes are increasing their effects every day. The meteorological and hydrological anomalies that have been detected signalize that global warming can change life on Earth into a different form. While the consciousness towards natural happenings and the earned experiences brought humankind to reigning position, nowadays the changing climate events is a topic that must be solved and adapted to as soon as possible by humankind that will not want to lose its position. Climate changes, which have started to make their effects felt in almost every field and sector, will also have an impact on the unstable language. With the change of teachings, experiences, memorizations, and cliches, the language that is bearing traces of them will need to evolve. Proverbs, which reflect the reflections of societies on the style of emotions, thoughts, and beliefs, behavior patterns, human relations, and the consciousness they develop in the face of events, are the most convenient resources to observe the effects of global warming on language.

Keywords: Global Warming, Climate Change, Folk Calendar, Social Consciousness, Proverbs.

* Öğr. Gör., Altınbaş Üniversitesi, Ortak Dersler Bölümü, Türk Dili, ORCID: 0000-0002-8598-674X, ahsenkarakasayan@gmail.com

** Öğr. Gör., Alaaddin Keykubat Üniversitesi, Rektörlük Türk Dili Bölümü, ORCID: 0000-0001-9281-5247, hande.unver@alanya.edu.tr

GİRİŞ

Dil, temel işlevi anlaşma olmakla beraber kültürün kayda geçilmesindeki en önemli araç, en etkili kültür taşıyıcısıdır. Çok yönlü ve sırlarla dolu toplumsal ve ulusal bir varlık olan dil, toplumların duygu, düşünce ve inanç tarzına, sosyal hayatlarına, yaşadıkları coğrafyadan maruz kaldıkları iklim koşullarına değin hemen her konuda izler taşıyabilen kendi içinde dünyacık (mikrokozmos) barındıran canlı bir olgudur.

Türk dilinin yazılı tarihinden bugüne değin izleri takip edilebilen, deyiş gücü ve kavram zenginliği açısından her dönem incelenmeye değer görülmüş ve görülmekte olan, ilk örneklerde *sav* sonraları *mesel*, *darb-ı mesel* ve *tabir* adlarıyla varlık göstermiş atasözleri bu dünyacık içindeki önemli dil yapılarından. Denemeler sonucu tecrübe edilmiş ve yılların birikimiyle oluşmuş bu yapıların doğruluğu, yol göstericiliği neredeyse tüm bireylerce kabul edilmiştir. Az sözcükle çok şey anlatmak temeline dayanan atasözleri, sosyal ve toplumsal olayların, doğa olaylarının nasıl olageldiklerini uzun gözlem ve deneme sonucu bildiren âdeta düstur niteliğinde yapılarıdır. Tek başlarına bir toplumun milli karakterini yansıtmaları mümkün olmasa¹ bile diğer kültür malzemeleriyle işlendiğinde ve düzenli bir sistem içinde incelendiğinde ait olduğu toplumu ve kültürü yansıtmada oldukça yetkindirler (Şahin, 1999, 60).

Kalıplaşmış olmaları, inandırıcı anlatım özellikleri ve genelgeçer nitelikleri sayesinde yüzyıllardan beri kullanılan ve tazeliğini koruyan bu yapıların bazen birbiriyle örtüşmediği görülür. Bu noktada ise insanoğlunun değişkenliği, çelişkili yapısı ve değişik koşullar altında varılan farklı sonuçların olabileceği hatırlanmalıdır. Kaldı ki bu çelişki durumu her atasözü için geçerli değildir. Bilhassa iklim, mevsim, doğa olayları ve aylar hakkında söylenmiş sözler neredeyse tek bir ağızdan çıkmışçasına tutarlıdır. Birbirleriyle tutarlı olsalar dahi bu kalıp sözlerin küresel ısınma nedeniyle değişen iklim koşullarına kafa tutup tutamayacakları merak konusu olmuş ve araştırılmıştır. Özellikle aylar üzerine söylenegelmüş bazı atasözlerinin son yıllardaki iklim değişimleri karşısında genelgeçerliğini yitirmek üzere olduğu düşünülmektedir.

Günümüzde iklim yalnızca tarım, ulaştırma ve savunma değil turizm, sanayi, şehircilik, tıp başta olmak üzere neredeyse tüm sektörlerin faaliyetleri üzerinde belirleyici bir etkiye sahiptir. Hemen hemen tüm kamu ve özel kurum / kuruluşların iklim olaylarına karşı hazırlıklı olması, sektörel planlamalarını iklim faktörünü dikkate alarak yapması hayati değer taşımaktadır. Nitekim hava durumu tahminlerinin de bu alanlardaki hareketliliğin düzenlenmesi açısından önemi büyüktür.

MEVSİMSEL BİLİNCİN VE İNANIŞLARIN YAŞAMA ETKİLERİ

Bugün fen bilimlerinden edinilen verilerle çalışmalar yürüten meteoroloji bilimi, geçmişte sosyolojik nitelikli beşerî teknolojinin olanaklarından faydalanmaktaydı. Atalarımız, hava durumu ve tahmin raporlarını asırların tecrübesiyle oluşmuş *halk*, *çiftçi* yahut *kocakarı* adlarıyla anılan takvime göre yapmışlardı. Halk takvimi, insanların tabiatı ve doğadaki varlıkları gözlemleyip çıkarımlarda bulunmasından başka bir şey değildi. Bu takvime göre ekin ekme, hasat toplama, cemre düşme, suyun, havanın ve toprağın ısınma zamanları belirlenmiş, doğal ortamın şekillenmesi sağlanmış ve doğa olayları mümkün olduğunca insanoğlunun lehine çevrilmiştir.

¹ Wolfgang Mieder (1992). Atasözü Milli Karakteri Yansıtır mı?. *Milli Folklor*, Cilt: 2, Yıl: 4, Sayı: 15.

“Bitki ve hayvanlardaki davranış değişikliklerini temel alan geleneksel hava ve iklim tahmini yöntemleri nesilden nesile aktararak günümüze kadar gelmiştir” (Demirkaya, 2013, 183). Halk takviminin yani hava olayları karşısında geliştirilen bilincin kuşaktan kuşağa aktarılmasında ise atasözleri önemli bir rol oynamıştır. Doğa ve çevreyle ilgili atasözlerinin sayıca çok olmasının da “Türklerin çetin iklim koşullarına sahip bölgelerde yaşamaları ve iklimin etkilerine doğrudan maruz kalan bir yaşam tarzına (bozkır yaşam tarzı) sahip olmaları ile ilgili olduğu düşünülmektedir” (Karakuş ve Keçe, 2012, 142).

İçinde olduğumuz zaman diliminde hava ve iklim biliminde metafizik tabanlı inançların yerini pozitif bilimler almış dahi olsa yaşayan dil yapıları aracılığıyla geçmiş asırlardaki inanışların halen geçerliliğini koruduğu görülmektedir. Elbette bu tahminler her zaman doğru sonuç vermemektedir. Ancak modern meteorolojik yöntemlerle elde edilen tahminlerin de şaşabildiği unutulmamalıdır. Taşıyıcı dil yapıları içinde önemli bir yer tutan ve kültürün bir yansıması olan atasözleri yaşantı ve inançların anlaşılıp açıklanabilmesi için bulunmaz nimetlerdir. Ancak bu konudaki çalışma isteğimizin de nedeni olan iklim değişikliklerinin bu genel kural niteliğindeki yapıların genel geçerliği üzerinde tesiri olabileceği göz ardı edilmemelidir.

Küresel ısınma, en temel tanımıyla, atmosferde sera gazının birikmesi sonucu dünya yüzeyindeki sıcaklığın artmasıdır. “Fosil yakıtların yakılması, ormansızlaşma, arazi kullanımı değişiklikleri ve sanayi süreçleri ile atmosfere salınan sera gazlarının atmosferdeki birikimleri, sanayi devriminden beri hızla artmaktadır. Bu ise, doğal sera etkisini kuvvetlendirerek, şehirleşmenin de katkısı ile dünyanın yüzey sıcaklıklarının artmasına neden olmaktadır” (Türkeş, Sümer ve Çetiner, 2000, 1). Birleşmiş Milletlerce ortaya konan “IPCC”² 3, 4, ve 5. Değerlendirme Raporları büyük oranda insan aktivitelerinden kaynaklandığı kanıtlanan küresel ısınmanın 21. yüzyıl boyunca atmosfer bileşimi üzerindeki değişimi sürdüreceği, 1900 ile 2005 yılları arasında dünya üzerindeki birçok bölgede yağış rejimlerinde değişkenlikler görüldüğü, 1970’lerden beri yoğun ve uzun süreli kuraklıkların geniş alanlarda gözlemlendiği ve yüksek ısılarla bağlantılı olarak artan kuraklık ve azalan yağışlarla kuraklıkta da değişimlerin gerçekleştiği hususlarına dikkat çekmiştir. Küresel ısınma neticesinde ise “... deniz seviyesinin yükselmesinden, sıcaklık ve yağış rejimlerinin değişmesinden kaynaklanan ve afet boyutlarına ulaşan çok değişik sonuçlar yaşanacaktır. Seller, taşkınlar, kuraklık ve sonuçta çölleşme, fırtınalar, biyolojik kökenli afet niteliğindeki salgınlar, bu sorunlardan bazıları olup, bunlar daha geniş alanlara yayılacak ve çok daha sık görülecektir” diyen Öztürk de çalışmasında 1970’lerden beri ortalama sıcaklıkların genel bir artış eğilimi gösterdiğinin altına çizmiştir (Öztürk, 2002, 51).

Bugün hemen hemen tüm iklim bilimciler ve dünya ülkeleri tarafından dünyanın iklim sisteminde bir bozulmanın olduğu kabul edilmektedir. Yazın ve kışın başlama ve bitiş zamanlarının, mevsim süre ve normallerinin, deniz ısı ve seviyelerinin değişmeye başladığına şiddetle dikkat çekilmektedir. Bu bozulmalar mevsimlerden beklenen hareketliliği değiştirdiği gibi mevsim normallerine dair inanışları da sorgulatmaktadır.

MEVSİMSEL DEĞİŞİMLERİN DİLSEL GÖSTERGELERİ

Asırlardır nisan ayının yağmur getirdiğine inanılır, nisan yağmurlarının ise bolluk ve bereket. *Martta yağmasın, nisanda dinmesin* atasözü şayet mart ayında yağış olmaz nisan ayında bol olursa o yıl toprağın verimli geçeceğine dair inancı ifade ederken *nisan yağar sap olur, mayıs yağar çeçolur* sözü de yine nisan ayından beklenen yağmurun ekinler üzerindeki yapıcı etkisi ve ekinlerin

² Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli. Bkz. www.wwf.org.tr

verimliliğine katkısını gözler önüne serer. Öte yandan son yıllarda çıkan haberlere göre mevsimler arasındaki sıcaklık farklarının artması ve bahar mevsim sürelerinin kısalması asırlardır mevsimlerden beklenen doğa olaylarının aksamasına yol açmaktadır.

*Avrupa Nisan'da Sıcaktan Kavruldu*³ adlı *Euronews* haberine göre "Almanya'da 1881'den tüm Avrupa'da ise 1979'dan bu yana en sıcak nisan ayı rekoru" kırılmıştır. *Web Tekno* tarafından yayınlanan *Nisan 2018 'Tarihin En Sıcak Nisan Ayı' Olarak Kayıtlara Geçti*⁴ başlıklı haber ise Pakistan'ın Nawabshah kentinin ulaştığı 50,2 °C sıcaklığın tarih boyunca nisan ayında kayda geçirilmiş en yüksek sıcaklık olduğu yönündedir. *Hürriyet Gazetesi*'nin *Buğdayı 'Kök Hastalığı' Vurdu; Yüzde 50 Kayıp Bekleniyor*⁵ başlıklı yazısına göre de nisan ayında beklenen yağışların gerçekleşmemesi büyük kayıplara neden olmaktadır. Bu ve benzeri haberler incelendiğinde asırlardır yağmur ve bununla birlikte bolluk, bereket getirmiş nisan ayının artık bu beklentileri tam manasıyla karşılayamadığı görülecektir.

Halk takviminin Rumi takvim esasına dayanması nedeniyle "aprilin beşi" Miladi takvimde nisan ayının 18'ine karşılık gelmektedir. April beşi, bahar günlerinin güllük gülistanlık havası içinde bir anda karakışı yaşatan bir tarih olarak işaret edilmiştir. Öyle ki geçmiş dönemlerde tarla sürerken kullanılan öküzler şayet o gün dışarıda olursa telef olur ve eşinden ayrılır diye atasözü vardır. *Kork aprilin beşinden, öküzü ayırır eşinden*. Ancak son yıllardaki nisan ayı sıcaklık değerleri incelendiğinde sıcaklıkların tüm yurttan uzun yıllar ortalamasının üzerinde seyrettiği, yağışların da Türkiye geneli normallerine göre %66,3 azaldığı görülmektedir. ⁶ 2018 yılı nisan ayı verilerinden elde edilen haberlerin yanı sıra *aprilin beşi* olarak ifade edilen 18 Nisan tarihi incelendiğinde Türkiye genelinde hiç yağış görülmediği ortaya çıkmıştır.⁷

Kasım yüz, gerisi düz atasözü, Halk takvimi hesabına ve inancına göre kasım ayından yüz gün sonra soğuk havalardan etkisini kaybedeceğine olan inancın izidir. İşaret edilen bu tarih de yaklaşık olarak cemrenin toprağa düşeceği zamana tesadüf eder. Havaya, suya ve son olarak toprağa düşen cemreyle birlikte tabiat uyanmaya hazırdır. *Kocakarı soğukları* adı verilen (Miladi 11-17 Mart) fırtınalı ve soğuk günlerin de geride kalmasıyla kışın bitmesi ve baharın gelmesi için tüm şartlar olgunlaşmıştır. Rumi takvime göre martın dokuzuna miladi takvimde martın yirmi birine isabet eden gün ise kışın tesirinin yittiği baharın gelişinin müjdelendiği gün olarak hesaplanmıştır.

Baharın habercisi 21 Mart, bilhassa Anadolu ve Orta Asya kültürlerinde tabiatın uyanışını simgelediği için bayram olarak kutlanmaktadır. Nevruz, kültürel bir miras olarak asırlardır Türk dünyası içinde de önemli rol üstlenmiştir. -Türk kültüründe *Nevruz Bayramı*'nın diğer adı *Ergenekon Bayramı*'dır ve bu biçimde adlandırılma nedeni "toprağın kış mevsiminde yattığı ölüm uykusundan kalkması, ilkyaz ile yeniden dirilişi, Türk destanları içinde karşılığını Ergenekon'da..." (Şengül, 2006, 62) bulmasıdır. İlk izlerini Pers kaynaklarına kadar takip etmenin mümkün olduğu Nevruz'un büyük çile olarak adlandırılan zemheri dertlerini geride bıraktığı inancı, yüzyıllardır 21 Mart'ın umutla beklenmesi ve coşkuyla karşılanmasını sağlamıştır. Diğer taraftan *Mart çıkmadıkça dert çıkmaz* ve *Mart ayı, dert ayı* gibi atasözleri de mart ayının sonu gelmeden çileli karakışın bitmeyeceğini hatırlatır. İlkbahar aylarından biri olsa da *Mart kapıdan baktırır, kazma kürek yaktırır* ve *şubatın sonundan, martın onundan kork* sözleri mart ayının Nevruz'a kadarki döneminin kış olarak kabul gördüğüne dair diğer argümanlardır. Bu yönüyle hem kıştan

³ 18/05/2018 tarihli.

⁴ 30/04/2018 tarihli.

⁵ 06/06/2018 tarihli.

⁶ Bkz. www.mgm.gov.tr

⁷ Elbette her sene durum böyle değildir. 18 Nisan 2019'da yurt genelinde yağış beklenirken 18 Nisan 2020'de ise yalnızca Orta ve Doğu Karadeniz'de hafif yağmur ön görülmüştür.

ve çileden hem bahardan ve esenlikten izler taşıyan mart ayı, ayların çingenesi olarak değerlendirilmiş ve *Mart ayların çingenesidir* sözü söylenegelmiştir. Bu açıklamalar ve değerlendirmeler doğrultusunda son yıllar incelendiğinde mayıs, haziran hatta temmuz aylarının bile zaman zaman mart özelliği taşıdığı görülmektedir. *Türkiye’de Yıl Artık İki Mevsim Kış ve Yaz*⁸ başlıklı bir habere göre “Temmuz’da bitmek bilmeyen yağmurlar, ağustos ayında öldürücü sıcaklar hep ezberimizi...” bozmaktadır. Haberin detaylarında küresel ısınma nedeniyle mevsimlere ve aylara dair klişelerin artık hükmünü yitirdiği, meteorolojik ezberlerin bozulmaya başladığı yazılıp çizilmiştir. Temmuz ayında görülen aralıksız yağışlar, kasım ayında hissedilen yaz havaları da bu endişelere arka çıkmıştır. Yine *İklim Krizi Hatırlatması: Türkiye Genelindeki Yağmur ve Dolu Tarım Alanlarına Zarar Verdi*⁹ manşetli bir başka haber, 21 Haziran’a dek sağanaklarla görülebilmesi muhtemel sel, su baskını, yıldırım, fırtına ve dolu hadiselerine karşı dikkatli olunması gerektiğini kaydetmiştir. Hissedilen mevsim anormallikleri ve uzman görüşleri ışığında görülen o ki kazma kürek yaktıran da gön yüzdüren de çingene olan da artık yalnızca mart değildir. (Bkz. *Güçük güç üzer, mart gön yüzer.*)

Kasım yüz elli, yaz belli sözü kasım ayını takip eden yüz ellinci günde kışın etkisini tamamen yitireceğine dair inancı simgeler. Bu tarih de yaklaşık olarak april beşten sonraya tekabül eder. Yani Nevruz’un ardından yavaş yavaş irtifa kaybeden kışın tamamen bitmesi nisan sonu mayıs başını bulur. *Getir bana Hıdırellezi, göstereyim sana yazı* da zemherinin bittiği tarih olarak yine benzer aralığı işaret eder. Mayıs ayının girmesiyle karakışın gerçek anlamda sona erdiğine delalet eden bu atasözleri de yazın ortasında kış soğuklarının yaşanır olduğunu dile getiren bu haberlerle çelişir durumdadır. Öte yandan *Korkutan Açıklama! Türkiye Artık İki Mevsimli Bir Ülke Oluyor*¹⁰ başlıklı bir haberde de eylül ve mayıs aylarının yaz mevsimine dahil edilmesi, turizm sektörü ve eğitim alanlarında yeni düzenlemelerin yapılması gerektiği görüşleri yer almaktadır. Ayrıca geçtiğimiz günlerde 2020 Eylül ayının kayıtlara geçmiş “en sıcak eylül ayı” olduğu haberleri de hem Türkiye hem Avrupa gündeminde büyük yankı uyandırmıştır. Gelgelelim meteoroloji uzmanlarının bu görüşleri atalarımızın *Ağustosun yarısı yaz yarısı kıştır* ve *Ağustosun on beşinden sonra ere kaftan, ata çul* sözleriyle örtüşmemektedir. Halk takvimine göre eylülü yaz mevsimine dahil etmek şöyle dursun ağustos ayının ikinci yarısı bile kıştan sayılırdı, çünkü asırların tecrübeleri ve tabiat hadiseleri bu istikametteydi, ta ki iklim değişiklikleri kendini bu denli hissettirmeye başlayana dek.

SONUÇ

İklim, bir bölgede uzun yıllar boyunca gözlemlenen hava durumunun ortalamasıdır. Son birkaç yıl içerisinde bir bölgede mevsim normallerinin gerçekleşmemesi çok sıra dışı bir durum olmamakla birlikte uzmanların görüşleri neticesinde uzun yıllar bu değişimlerin devam edeceği göz önüne alındığında bu çalışmanın öneminin ileriki dönemlerde artacağı öngörülmektedir. Küresel ısınmanın; tarıma, su kaynaklarına, balıkçılığa, biyolojik çeşitliliğe, enfeksiyon hastalıklarına, turizme hatta turist sağlığı üzerine etkileri olabiliyorken yaşayan ve toplumla birlikte değişen ve gelişen dile etkisinin olabileceğini düşünmek yersiz değildir. Günümüzde tarım, ulaştırma, savunma başta olmak üzere turizm, şehircilik, eğitim, sanayi, sağlık gibi hemen her sektör üzerinde olumsuz etkileri devam eden iklimsel değişimlerin, asırlardır insanlığa kılavuzluk edegelmiş atasözleri üzerinde de tahrifatını sürdüreceği öngörülmektedir.

⁸ 12/08/2018 Tarihli Sabah Gazetesi

⁹ 18/06/2020 Tarihli Yeşil Gazete

¹⁰ 23/10/2020 Tarihli Milliyet Gazetesi

Yurt ve dünya gündeminde iklim değişikliğiyle ilgili ciddi korku ve yansımaların yer aldığı binlerce haber mevcuttur. Bunların çok azına yer verebildiğimiz çalışmamızda yanılma payının az olduğuna inanılan halk takviminin şaşırmaya başladığı saptanmıştır. Modern hava biliminin dahi yanılabilirdiği dikkate alındığında metafizik tabanlı öğretilerdeki sapma kusur sayılmamakla birlikte halk takviminden izler taşıyan atasözlerinin inandırıcılığı ve genelgeçerliği üzerine düşündürmeye yetmiştir. Nitekim içinde ay adları geçen ve bu aylardan beklenen hava olaylarını bildiren atasözleri incelendiğinde mevzu edilen ayların karakteristik özelliklerinde değişimlerin ve kaymaların olduğu, küresel ısınmanın dolaylı olarak öğüt niteliğindeki bu yapılara etki etmeye başladığı görölmüştür. Söz konusu atasözlerinin genelgeçerliğini, doğruluğunu, inandırıcılığını tam anlamıyla kaybettiğini söylemek řu an için doğru değildir, ancak bu değerleri yitirmeye başladığı ve gidişat değişmezse tamamen yitirebileceği yadsınamayacak bir gerçektir.

KAYNAKÇA

- Aksoy, Ömer Asım (1993). *Atasözleri Sözlüğü I*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Demirkaya, Hilmi (2013). Antalya'da Geleneksel Hava Durumu Tahmini Yöntemleri. *Millî Folklor*, S. 80, s. 174-186.
- Karakuş, Ufuk ve Keçe, Murat (2012). Türk Atasözlerinde Doğal Çevre Algısı ve Çevre Eğitimi Açısından Önemi. *ZfWT*, C. 4, S. 3, s. 135-145.
- Mieder, Wolfgang (1992). Atasözü Milli Karakteri Yansıtır mı. *Milli Folklor*, S. 15, s. 14-15.
- şahin, Hatice (1999). Kazak Türkçesi ve Türkiye Türkçesindeki Atasözleri Üzerine Bir Karşılaştırma Denemesi. *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, S. 7, s. 60-68.
- şengöl, Abdullah (2006). Türk Kültüründe Nevruz ve Anadolu'da Nevruz Kutlamaları. *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, S. 26, s. 61-73.
- Türkeş, M., Sümer, U. M. ve Çetiner, G. (2000). *Küresel İklim Değişikliği ve Olası Etkileri*. Çevre Bakanlığı, Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi Seminer Notları (13 Nisan 2000, İstanbul Sanayi Odası), 7-24, ÇKOK Gn. Md., Ankara.